

A TÁRGYAK VILÁGA

MRENKA ATTILA

Késő vaskori díszes bronzöv Sarródról

Még az 1960-as években került be a Soproni Múzeumba egy késő vaskorinak meghatározott bronzöv. A leletet, Nováki Gyula helyszíni jelentése alapján, 1961 szeptemberében, árokásás közben találták Sarródon az Egyetértés TSz. sertéshizlaldájától délre.¹ Az intézménybe csak 1961 októberében beszállított tárgy a Soproni Múzeum gyűjteményének egyedi darabja. A nagyközönség és a szakma számára javarészt ismeretlen, csak nemrég került leltárba. Minden bizonnyal azonos az 1974-ben Székesfehérváron eltérő leltári számon (62.14.1.)² és méretekkel kiállított darabbal,³ amely aztán a múzeum állandó kiállításba is bekerült. Ezért, és mert az előkerülése óta eltelt mintegy 60 esztendő alatt jelentősen bővültek ismereteink a tárgytypusról, szükségesnek látjuk a lelet tudományos szempontú mielőbbi közlését (1. kép).

Bronzöv, Sarród – Egyetértés MGT SZ Major, szórványlelet. Leltári szám: 2020.1.28. Öntött tagokból álló, ún. „magyar típusú öv”;⁴ töredékes. Hossza 93 cm. Eredeti hossza a maradványokból és az előkerülés körülményeinek ismeretéből nem kikövetkeztethető.

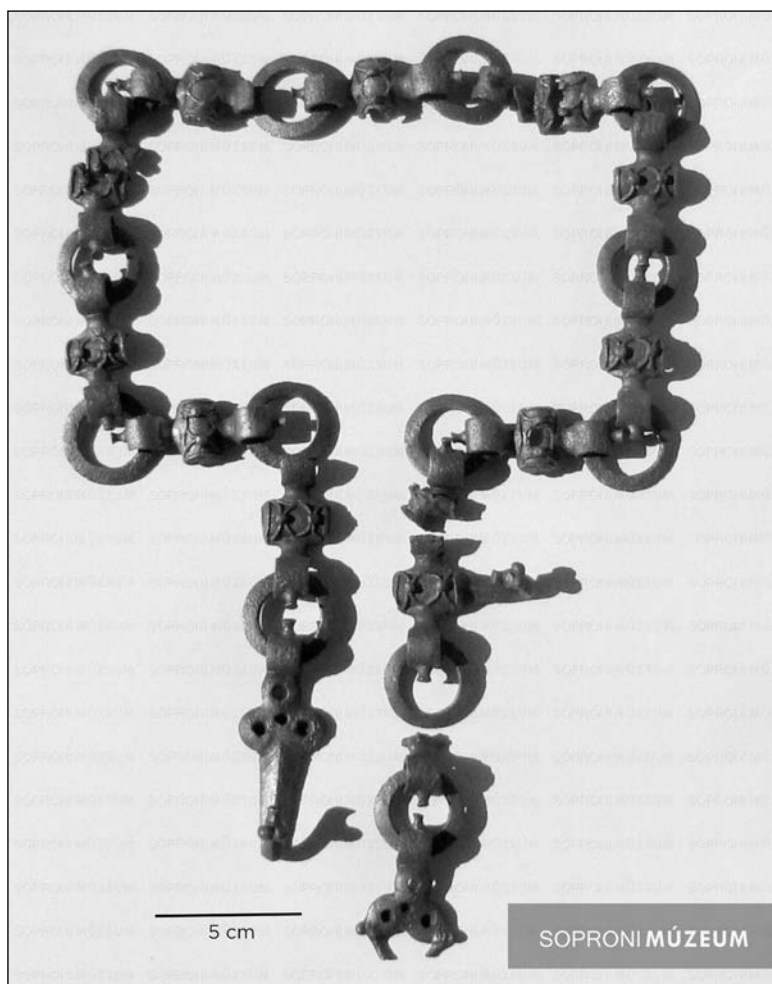
Az öv jól láthatóan azonos öntőformákban készült, szabványosított öntött tagokból áll. Az ún. plasztikus stílus jellegzetességeit mutató darabok egyszerű, első ránézésre lapos – valójában közepük felé enyhén megvastagodó – karikákkal kapcsolódnak egymáshoz. Az öv végén stilizált állatfej alakú kapcsolótag található, amely kampószerűen visszahajlik. Ezt a visszahajló részt csatolhatták be használatkor a karikatagok valamelyikébe. Ennek a kapcsolótagnak az alja háromlevelű lóherét/hármasforgót (?) formáz, amelyen két azonos és egy kisebb átmérőjű kerek bemélyedés, illetve még egy kerek átfúrás látszik. A stilizált állatfejes kapcsolótag – szabály szerint – megismétlődik az öv egyik kapcsolótagján is. A lapos hátoldalú, merevítő bordája miatt háromszög átmetszetű állatfejes tag alján, a lóhere/hármasforgó (?) alakú rész fölött 3 darab, „V” alakú, ügyetlenül beresztelt díszítőmotívum látható. A lóhere alakú részből szintén találunk még egy darabot – ez az analógiák figyelembe vételével az öv másik vége, a csüngőket tartó tag lehetett; erre utal, hogy lóhere/hármasforgó (?) egyik végén két kis fémtüske áll ki, amelyek egy átkötő tag maradványai lehettek (2. kép).

¹ Soproni Múzeum (SoM) Régészeti Adattár (RA) 259.

² 62.14.1. leltári számon Osló-Iskolakert lelőhely 1959-es feltárásából származó, vízszintesen kihajló, 9–10. századi bográcsperemet tart nyilván a Soproni Múzeum.

³ F. Petres Éva (szerk.): A keleti kelta művészet – Eastern Celtic Art. Az István Király Múzeum közleményei: D. sorozat; 93. (1974), 76. (Katalógus szám: 123)

⁴ Szabó Miklós: A keleti kelták. A késő vaskor a Kárpát-medencében. Budapest, 2005. 147–148.

1. kép. A Sarródról előkerült öv mai állapotában (Fotó: Balassa Krisztina, Mrenka Attila, Soproni Múzeum)

A karikák átmérője 2,9–3,2 cm, szélességük 0,5–0,6 cm, vastagságuk 0,3 cm. A karikákat összetartó tagok hossza 5,9–6,1 cm, a karikák köré fonódó szalag 1,2 cm széles, 0,2 cm. A középső, díszített, üreges tag 2,2×1,4 cm, 0,2 cm vastag.

A karikákat összesen 11 darab, tagolt kapocs fogja össze. Az összekötő tagokat azonos öntőformában készítették. A karikákhoz széles, a karikákra merőleges, szalagszerű rész kapcsolódik, melyek között hátlapján üreges, sarkított téglatest-szerű rész csatlakozik. Ezen a középtagon alul és fölül egy-egy félköríves vékony vonal emelkedik ki, amelyek egy ugyanilyen technikával készült teljes kört fognak közre. A félkörök és a kör metszéspontjaiban egy-egy rátett kis bronzgombocska látszik. A karikákhoz csatlakozó szalagszerű tagokat egybeöntötték, majd öntés után elfűrészelték és a karikákhoz való

2. kép. Zoomorph kapcsolótag, alsó részén ferde bevágásokkal
(Fotó: Balassa Krisztina, Mrenka Attila, Soproni Múzeum)

hozzáillesztés után fogóval összeszorították őket. A karikák közepe felé mutatva, kisebb, enyhén spulnialakú kiálló rész látszik. Ellaposodó végük minden esetben jól eldolgozott, így biztosan nem öntési maradványok, hanem szándékos díszítőelemek (3–5. kép).

Az előkerülés körülményeire vonatkozóan mindössze Nováki Gyula egyoldalú jelentése áll rendelkezésünkre. Ez alapján az övvel együtt előkerült még egy kisebb tál, egy tojásmag nagyságú, már a taláskor is szétmállott vasdarab és egy „tejesfazék”-szerű edény is. Ezek a tárgyak azonban ma ismeretlen helyen találhatóak.

Így, a múzeumba kerülés után mintegy hatvan esztendővel úgy látszik, hogy bekerülésük után ugyan azonnal leírókartont készítettek róluk, de a hivatalos leltárkönyvbe nem kerültek be. Csakis így fordulhatott elő, hogy a leírókartonokra kiosztott számokhoz már más leltárkönyvi tételek tartoztak. Ezt az anomáliát az egyetlen megmaradt leírókartonon „dupla leltározás” felirattal jeleztük. Ez a furcsa állapot egészen 2020-ig tartott, amikor is a tárgyat – az elérhető információk alapján – leltárba vehettük. Ennél többet az övvel együtt talált tárgyról jelenleg nem tudunk.⁵ Ami azért is rendkívül sajnálatos, mert az első – és egyetlen – jelentés alapján lényegében semmi nem derül ki ezekről a tárgyakról.

A találók elmondása alapján az árok oldalában feketés foltot vettek észre, amit megbolygatva akadtak az egy csomóban lévő övre és egy kisebb táltra.⁶ A kettő között arasznyi távolság volt. Sajnos nem tudjuk a feketés folt méretét, de a tál és az öv között említett arasznyi távolság (20–22 cm) miatt akár nagyobb gödörre is gondolhatunk; tekintve, hogy az árok ásásakor nyilvánvalóan már egy részét megbolygatták. Ugyanitt (tehát közvetlenül a tál mellett) – folytatódik a jelentés – volt a szétmállott vasdarab is. Közelebbi

⁵ Itt tartozunk köszönetet mondani Balassa Krisztina régésztechnikusnak, aki az előkerülés utáni leltári helyzetet tisztázta.

⁶ SoM RA 259.

3. kép. Az összekötő tag díszítése (Fotó: Balassa Krisztina, Mrenka Attila, Soproni Múzeum)

4. kép. A feltehetőleg azonos öntőmintában készült összekötő tagok nagyfokú hasonlóságot mutatnak (Fotó: Balassa Krisztina, Mrenka Attila, Soproni Múzeum)

helymegjelölés nélkül említésre került még a tejesfazék-szerű edény is, ami a jelentés szerint szintén teljesen szétmállott.⁷ Ezek szerint tehát a tálon és az övön kívül a többi lelet a találáskor elpusztult. Erre utal a szöveg is.⁸ A bizonytalanságot növeli, hogy az egyetlen megmaradt leírókartonon a hármasszám szerepelt, így kénytelenek vagyunk feltételezni, hogy a „szétmállás” a valóságban inkább darabokra hullást jelenthetett.

⁷ SoM RA 259.

⁸ SoM RA 259.

Az előkerülés után nagyjából kettő, kettő és fél hónappal elkészült jelentés szerint Nováki Gyula megvizsgálta a helyszínt, ekkor egyértelműen sírként azonosította a jelenséget.⁹ Mélységét 80 cm-nek írta, ami alapján igen tekintélyes méretű jelenség lehetett. Ugyanakkor mivel a leírás szerint se csont, se hamvak nem kerültek elő, illetve mivel az övön kívül egyéb leletanyag jelenleg nem áll rendelkezésünkre, így magunk feltételelesen fogadhatjuk el ezt a meghatározást.

A megmaradt lelet jelentősége abban áll, hogy a bronzból készült övek egy egészen sajátos leletanyag-csoportot jelentenek a késő vaskor időszakában. A hazai leletanyagban nem túl gyakori tárgytípus máig legteljesebb összefoglalását még az 1970-es évek elején írta meg Stanczik Ilona és Vaday Andrea.¹⁰ Ebben az addig ismertté vált összes példányt számba veszik, így jól látható, hogy a tárgytípus vidékünkön egyáltalán nem található meg. A térképre vitt adatok alapján a Dunántúl északi sávja teljes mértékben leletmentes.¹¹ A konkrét típusból az általunk elérhető források alapján a kérdéses térségben azóta sem került elő pontos párhuzam. Ennek a különös jelenségnek az okait nem ennek az anyagközlésnek a feladata taglalni, mindazonáltal a későbbiek során ezt a kérdést alaposabb elemzésnek kell alávetni. A tipológiai vizsgálatok és a földrajzi közelség okán ennek kiinduló pontja lehet Jozef Bujna kelta női viseletet taglaló monografikus feldolgozása.¹²

A lelettípus úgy hamvasztásos, mint korhasztásos temetkezésből is ismert párhuzamokkal rendelkezik¹³ így egyrészt ritka, de általánosan elterjedt szokásként értékelhetjük az e fajta mellékletadást, másrészt sajnos éppen ezért nem használható támpontként a sarródi temetkezés típusára vonatkozólag.

Jelenleg semmilyen biztos támpontunk nincs tehát a tágabb értelemben vett lelőköri körülmények megismerésére, ezért a sarródi öv jellegzetességeinek megismertetése után tallózó jelleggel utalnánk néhány ismertebb példányra. Egy későbbi, esetleges tipokronológiai elemzés során az általunk megadott adatok így kiindulópontként szolgálhatnak. Leletünk a késő vaskori bronzövek között típusát tekintve sok párhuzammal, de lényegében egyetlen pontos analógiával sem rendelkezik.

Hossza alapján rövidebb például, mint a vezsenyi darab (149 cm).¹⁴ Nemcsak, hogy rövidebb, de egyértelműen rövidnek is mondható. A jelenleg mérhető 93 cm-es hossz több szempontból is meglepő lehet. Egyrészt, amint arra az előkerülés körülményei és lelet jelenlegi állapota is utalnak, egyáltalán nem biztos, hogy minden alkotórészt sikerült megtalálni. Másrészt az övtípus jellegéből fakadóan viselése során egy része fel-

⁹ SoM RA 259.

¹⁰ Stanczik Ilona – Vaday Andrea: Keltische Bronzegürtel „ungarischen” Typs im Karpatenbecken. In: Folia Archaeologica 32. (1971) 7–27.

¹¹ Uo. Abb. 8.

¹² Jozef Bujna: Opasky ženského odevu z doby laténskej. Nitra, 2011.

¹³ Stanczik - Vaday i.m. 1971, 25.

¹⁴ Stanczik - Vaday i.m. 1971, 7.

5. kép. Az összekötő tag üreges hátsó része és az összeillesztés technikája
(Fotó: Balassa Krisztina, Mrenka Attila, Soproni Múzeum)

tehetőleg szabadon csüngött a combok előtt.¹⁵ Ezekből következően mai fogalmainkkal élve jó közelítéssel S–M körméretű csípő jöhet számításba – amennyiben használati darab és nem csak kifejezetten az esetleges temetkezés számára készített darabról van szó. Persze figyelembe kell venni, hogy a megmaradt hosszúság egyáltalán nem biztos, hogy megegyezik az eredeti hosszal. A találás fentebb ismertetett körülményei miatt egyáltalán nem zárható ki, hogy komplett rész (részek?) hiányoznak ma belőle.

A stilizált állatfejben végződő kapcsolótag(ok)hoz formailag közelálló darabokat találunk Dunaujvárosban,¹⁶ ismeretlen lelőhelyről Tolna megyéből¹⁷ és Kishöflányból (Kleinhöflein, A.) is.¹⁸ Mindazonáltal a forma maga, a stilizált, minket leginkább kutyára emlékeztető fejkidolgozás régóta ismert, többek között Sopron-Várhelyről is.¹⁹ Ez természetesen nem jelent semmiféle közvetlen vagy éppen közvetett kapcsolatot, mindösszesen egy újabb adalék, hogy a késő vaskort közvetlenül megelőző időszakról sem állt távol már az állatalakok leegyszerűsített megjelenítése.

¹⁵ *Hunyadi Ilona*: Kelták a Kárpátmedencében. Szövegkötet. *Dissertationes Pannonicae Ser. II. No. 18.* Budapest, 1944. 103.

¹⁶ *Hunyadi Ilona*: Kelták a Kárpátmedencében. Táblakötet. *Dissertationes Pannonicae Ser. II. No. 18.* Budapest, 1942. Taf. XXXIV. 4.

¹⁷ Uo. Taf. XXXIV. 3a. és 8.

¹⁸ *Richard Pittioni*: Beiträge zur Urgeschichte der Landschaft Burgenland im Reichsgau Niederdonau. Wien, 1941. Taf. XVII. 6a.

¹⁹ *Patek Erzsébet*: Neue Untersuchungen auf dem Burgstall bei Sopron. Bericht der Römisch-Germanischen Kommission (BRGK) 63. (1982) [1983] 153. Abb. 26. 1.

A karikákat összekötő tagokon egyes esetekben vörös tűzzománcos berakás látható. Ilyenrel találkozunk többek között a Jászberényből,²⁰ Vezsenyből²¹ vagy éppen Török-szentmiklósról²² előkerült példányok esetében. Sajnos a sarródi darab esetében semmilyen információ nincs arra vonatkozóan, hogy hasonló díszítéssel rendelkezett volna. Mai, restaurált állapotában semmilyen berakás nyomát nem lehet megfigyelni, azonban valószínűsítjük, hogy a középtagok síkjából kiemelkedő félkörök és egész kör funkciója eredetileg a tűzzománc berakás helyének biztosítása volt. Igaz ugyan, hogy a hasonló darabok általában filigránabb kivitelűek példányunknál, de a rendelkezésre álló párhuzamok nem zárják ki a lehetőséget. Arra vonatkozóan sajnos egyetlen adatot sem találtunk, hogy a tárgyat mikor, hol és ki restaurálta, így az ekkor tett esetleges megfigyelések sem állnak rendelkezésünkre. A régészeti adattárban elérhető forrás azonban nem említi zománcberakást. Ez sajnálatos hiányosság, mivel a zománcberakásos darabok monografikus feldolgozása régóta ismert.²³

Az összekötő tagokhoz formailag nagyon közel áll az Alsógelléren előkerült példány,²⁴ bár itt az összekötő tagok középtagja gömbszerű, és a kishőflányi darab, ahol szintén gömbszerű, de egészen kicsi rész köti össze a két elemet.²⁵ Ez a földrajzi elhelyezkedés további vizsgálatokat igényel még a jövőben.

Hunyadi Ilona az ilyen típusú öveket a La Tène C-D időszakokra keltezte.²⁶ Erre az időszakra datálja Stanczik Ilona és Vaday Andrea is őket.²⁷ Ez az időszak hazánkban a római hódítást megelőző időszak végső fázisa, nagyjából i. e. 250–0 közé eső éveket jelenti.²⁸ Bár lehetséges az övek finomabb datálása, azonban tekintettel az előkerülés körülményeire és a kísérő leletek hiányára, a tárgyat szórványleltként kezeljük, emiatt a lehető legtágabb datálását adjuk, azzal a megkötéssel, hogy a La Tène B2/C1 átmeneti időszaktól kezdődően használatban lehettek, amely használatnak fő időszaka a La Tène C-re esik.

A Sarródon előkerült példány tehát stílusjegyeit tekintve jól beleilleszkedik a környező régiókban látható folyamatokba, ugyanakkor formai jegyeiben egyedi vonásokat mutat.

---

²⁰ F. Kovács Péter: Szkiták és kelták öröksége. A vaskor régészete Jász-Nagykun-Szolnok megyében. Szolnoki Régészeti Tanulmányok 1. Damjanich János Múzeum, Szolnok, 2017. 69.

²¹ Uo. 74.

²² Uo. 43.

²³ *Virginie Chalet*: Les Celtes et l'émail. Comité des travaux historiques et scientifiques – Documents préhistoriques – n° 3 dans la collection. Paris, 1992.

²⁴ *Hunyadi* i. m. Táblakötet. Taf. XXXV. 7.

²⁵ *Pittioni* i. m. Taf. XVII. 6a., 6b., 6c.

²⁶ *Hunyadi* i. m. Szövegkötet. 103.

²⁷ *Stanczik – Vaday* i. m. 26.

²⁸ *The Late Iron Age – The La Tène Period*. Szerk.: *Natalie Venclová*. The Prehistory of Bohemia 6. Praha, 2013. 24. Tab. 1.